
ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО РОБОТИ В «НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ»

Іванишин М. В.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-532-7-3>

ВСТУП

Реформа шкільної освіти, зміна парадигми цінностей, базова концепція виховання і навчання учнів закладів середньої освіти, перехід до профільного навчання потребують чіткого розуміння діяльності викладача стосовно підготовки майбутнього учителя-словесника у контексті його педагогічно-літературної освіти. Поступова відмова від навчальних предметів і перехід до галузей, зокрема мовно-літературної, передбачає набуття студентами-філологами тих компетентностей, що будуть потрібними у практичній діяльності. Освітньо-професійними програмами першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня підготовки фахівця передбачено низку дисциплін як психолого-педагогічного, так і теоретико-літературного спрямування, однак часто цього не достатньо, адже академічна освіта консервативна, дає класичні знання (стосовно курсів літературознавчого циклу) про історію літератури, літературний процес, теоретико-літературні поняття, літературні стилі, біографістику тощо та їхнє застосування у викладанні в школі чи закладах фахової перед вищою освіти. Поза увагою часто залишаються питання динамічних змін у шкільній освіті: діяльнісний підхід до освоєння мовно-літературної галузі, принципи побудови модельних програм та їхнє використання на практиці, власне укладання вчителем авторських програм в умовах академічної свободи та розмаїття як міністерських проєктів, так і регіональних, педагогічна інноватика, питання оптимізації класичної та сучасної літератури, розуміння різних функцій масової (жанрової) літератури та класичної, «з високої полиці»; увага до емоційно-ціннісної діяльності учнів, інклюзивна освіта, екологічна складова навчально-виховного процесу, акцент на взаємодії під час навчання і реалізації змісту програми, побудова індивідуальної освітньої траєкторії для учня і вчителя; посилена увага до наукової складової діяльності учня і вчителя в умовах профільної освіти; зміна підходів до критеріїв оцінювання, що передбачає не

безапеляційний контроль, а відстеження динаміки за групами результатів, котрі є спільними для всієї мовно-літературної галузі (українська мова та література, іноземна мова, зарубіжна література, інтегровані курси) – мовна взаємодія, письмова взаємодія, робота з текстом, дослідження мовлення, слухання і розуміння тексту тощо.

Часто академічні кредити при підготовці вчителя зарубіжної літератури не враховують реалій сьогодення або просто не встигають за змінами. Відтак виникає потреба зацентрувати увагу в пропонованому дослідженні на питаннях сучасного світового процесу, проблемах його викладання при підготовці фахівця-філолога, залученості відповідних тем у методичні курси, спостереження за шкільною реалізацією літератури цього періоду, за функціонуванням сучасної літератури за законами маркетингу в умовах ринку, формування умінь у здобувачів та учнів самостійно адаптуватися до видавничо-читацького ринку.

1. Особливості методичних підходів до освоєння літературних естетичних явищ

Проблема освоєння сучасного літературного процесу здобувачами та учнями, за нашими спостереженнями, має такі складові:

1. Термінологічне визначення самого поняття «Сучасний літературний (світовий, український) процес», його хронологічні межі та принципи класифікації.

2. Розуміння його місця в освітньо-професійних програмах для підготовки словесників, у модельних та традиційних програмах для закладів середньої, фахової передвищої освіти.

3. Усвідомлення ролі такої літератури для формування читацької компетентності учасників навчального процесу.

4. Розрізнення в самій структурі текстів сучасної літератури різні жанрові утворення, стильові напрями, оцінка таких явищ з точки зору критеріїв художності.

5. Роль ринку у формуванні читацьких смаків, процес функціонування бестселерів, номінацій на премії, рейтингів книгарень.

6. Уміння фахівців-освітян та здобувачів самостійно орієнтуватися у видавничому житті.

Підготовлений у цій темі майбутній філолог, учитель-практик, а відтак і учень розумітимуть і потреби літературної освіти в НУШ, і особливості сучасного літературного життя. Питання інтеграції літературних та мовно-літературних курсів уже не обговорюється і не дискутується, воно стало реалією шкільної освіти. За спостереженням Т. Яценко, «об'єднання споріднених предметів шкільного літературного курсу забезпечуватиме оптимізацію освітнього процесу,

створення єдиного тематичного простору, уникнення дублювання (повторення і різнотлумачення) навчальної інформації»¹

Для усіх учасників освітнього процесу, пов'язаних із мовно-літературною освітою, важливе розуміння особливостей зміни ціннісної парадигми стосовно літературних явищ (на відміну від класичних зразків високохудожньої літератури, сучасна часто функціонує за законами жанрової, зі спрощеною стилістикою, унормованою мовою, однак із потрібними для проговорення темами, цікава актуальному читачеві). Заклади освіти ж відходять від окремих предметів, переходячи до укрупнення роботи в галузях, тому пріоритетним є тенденція до інтегрованих курсів. У випадку із сучасним літературним процесом ми розробили *авторську програму* на конкурс «Інноваційні програми і дидактичне забезпечення для осучаснення освітнього процесу – 2024» «Сучасний літературний процес у юнацькому читанні» (навчальний предмет (інтегрований курс); література (українська та зарубіжна)) у номінації «Навчальна програма для поглибленого вивчення предмету (інтегрованого курсу) мовно-літературної галузі профільної середньої освіти».

Подасмо її орієнтовну структуру і концепцію.

Сучасний літературний процес – явище складне для освоєння як української, так і зарубіжної літератури, оскільки функціонує в часи зміни аксіологічної парадигми, естетичного та методологічного релятивізму. Відтак змінюються підходи до критеріїв художності, масова (жанрова) література на сучасному видавничому ринку конкурує з високохудожніми творами за читацьку увагу. Різні програми з вивчення предметів української та зарубіжної літератури, а також модельні програми мовно-літературної галузі пропонують формувати читацьку компетентність учнів знаковими текстами майстрів слова й стилу і з «високої полиці», і текстами жанрової (масової), у тому числі підліткової літератури, котру розглядаємо в контексті жанрової. Відтак учнівська читацька діяльність потребує все більшого консультування вчителями-словесниками, створення особистісної освітньої траєкторії в освоєнні літературних явищ сьогодення.

Основне *завдання* літературної освіти розробники програми вбачають у формуванні компетентного читача, в основі реалізації програмних результатів – діяльнісний підхід до вивчення явищ сучасної літератури. Розмаїття видавничого ринку, літературні форуми, фестивалі, культура формування читача, естетизація читацького досвіду, простір і діяльність сучасних бібліотек (медіатек), популярність книжкових оглядачів (блогерів), популяризація сучасних

¹ Яценко Т.О. Інтеграція в сучасній шкільній літературній освіті: програмове, навчально-методичне забезпечення, компетентнісний потенціал. Джерело педагогічних інновацій. Харків. №4. 2023. С. 26

авторів у соціальних мережах, літературні зустрічі, інтермедіальний вимір сучасної літератури – це фактори, котрі стають чинником реформування шкільної літературної освіти. Окрім того, поглиблене вивчення сучасних явищ літературного процесу на інтегрованій основі дасть можливість ознайомитися із змінами у філософських (ціннісних) парадигмах.

Структура програми базується на історичному та тематично-жанровому принципі з використанням методології компаративістики (генетичних та типологічних схожостей (за Д. Дюришиним)).

Мета курсу – сприяти формуванню читацької, культурологічної та компаративної компетентності учнів шляхом засвоєння низки сучасних художніх літературних явищ; умінно проєктувати основні тенденції в оцінці явищ дійсності посередництвом художнього слова на український контекст і навпаки; подати панорамний огляд тематики та проблематики сучасних творів, що сприятимуть формуванню ціннісних орієнтацій учнів у процесі їхнього світоглядного становлення; спостерігати за літературними явищами крізь призму національних особливостей та ментальності тієї чи іншої літератури.

Завдання курсу.

- реалізувати наступність започаткованих реформ в мовно-літературній галузі стосовно діяльнісного підходу та інтегративності;
- подати панорамний огляд тематики та проблематики сучасних творів;
- сприяти формуванню ціннісних орієнтацій учнів у процесі їхнього світоглядного становлення;
- спостерігати за літературними явищами крізь призму національних особливостей та ментальності тієї чи іншої літератури;
- сформувати в учнів цілісне уявлення про сучасний світовий літературний процес, основні тенденції його розвитку,
- познайомити старшокласників із знаковими іменами головно європейських літератур, розширити їхню читацьку та інтерпретаційну компетентність.

Структурно курс «Сучасний літературний процес у юнацькому читанні» пропонується для учнів 11 класу і вкладається в логічну схему підготовки компетентного читача предметами мовно-літературної галузі на попередніх етапах вивчення української та зарубіжної літератур. Під час опанування літературних явищ у діячості передбачається поглиблення літературознавчої компетентності учнів, розуміння літературних творів та літературного життя як системи взаємодії та взаємовпливів на рівні тем, проблем, культурних ситуацій, художніх рефлексій над минулим та сучасним як української, так і європейської дійсності. До кола текстувального вивчення вводяться необхідні для розуміння змістової теми літературознавчі терміни. Певні теоретико-літературні поняття,

засвоєні в попередніх класах, опановуються більш поглиблено, деякі є новими для учнів.

Хронологічно в межах програми літературний процес охоплює період початку незалежності України та геополітичних змін у європейських країнах кінця 80-х – початку 90-х років і до сьогодення. Добір змістового матеріалу передбачає розширення читацької діяльності старшокласників, доповнює культурологічну та компаративну змістову лінію основних літературних курсів, освоєння таких ключових понять у літературознавчому дискурсі, як «пам'ять», «постпам'ять», «травма», «інтермедіальність», «інтертекст» тощо. Змістове наповнення курсу має значний компетентнісний потенціал, сприяє розвитку таких компетентностей, як вільне володіння державною мовою (представлені тексти українських авторів є високохудожніми, зарубіжних – у майстерних перекладах), математичній (розвиватиме логічне мислення, сприятиме вирішенню комунікативних завдань, умінню порівнювати явища національної та зарубіжної літератури, спостерігати за причинно-наслідковими зв'язками між суспільними та літературними явищами), екологічній («постчорнобильська бібліотека», міфопоетика низки текстів стосується взаємин людини й довкілля), інноваційній (сучасна література є динамічною, відгукується на реалії життя, вчить орієнтуватися в постійних змінах наративів, готує до життєвих викликів), інформаційно-комунікаційній (сприятиме оптимальній комунікації з використанням мультимедій, взаємодії з цифровими технологіями, орієнтуванні в медіапросторі та візуальному контенті), навчанню впродовж життя (формуванню в учнів уявлень про змінність літературного канону, розмаїття літературних жанрів, їхню постійну модифікацію і трансформацію, відповідно й змінність читацької діяльності), громадянській і соціальній (представлені літературні тексти і види навчальної діяльності сприятимуть формуванню ціннісних орієнтацій свідомого громадянина) тощо.

Вивчення явищ сучасної літератури здобувачами передбачає використання активних методів навчання, адже динамічні зміни тенденцій на «кон'юктурні» теми в сучасних романах, читацькі запити та видавничі рефлексії та відповіді на них для академічної оцінки потребують часу для осмислення, нагромадження спостережень для літературного аналізу академічною філологічною спільнотою. Здобувач у своїй навчальній діяльності стає паритетним з викладачем учасником під час вивчення сучасного літературного процесу. З цього приводу Криворучко С. зазначає: «Інтерпретація читачами сучасних художніх творів к. XX – поч.. XXI ст. відбувається найчастіше без наукової літератури, оскільки літературознавство не встигає аналізувати широкий дискурс ...Таким чином, сучасний читач постає перед безліччю текстів і залучає лише власну інтуїцію та таких самих

«непрофесіоналів», як і він»². Однак таким професіоналом, ментором, наставником у читацькій діяльності є все ж викладач.

Майбутній учитель зарубіжної літератури має мати чітке уявлення про роль змістових модулів програми з «Методики вивчення зарубіжної літератури» в ЗВО в подальшій реалізації шкільної програми літературних курсів, зокрема орієнтуючись на Державний стандарт базової середньої освіти, що застосовується з 1 вересня 2022 року, саме в царині *ключової компетентності* «здатності спілкуватися рідною (іноземними) мовами». Вона передбачає формування в учнів умінь «відповідально використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження, спираючись на особливості міжкультурної комунікації та досвід комунікації державною мовою»³; а також формування наскрізного вміння «читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного...»⁴ та ін.

Грунтовно аналізуючи нагальні проблеми у викладанні зарубіжної літератури в ЗВО (стосовно літературознавчої компетентності, порушення принципу безперервності у вивченні історії зарубіжної літератури, небажання читачами читати і міркувати, використання скорочених текстів, невисока комунікативна культура, завантаженість мовними дисциплінами тощо), автори статті Зубенко С. та ін. зазначають серед іншого й проблеми у мовленнєвій компетентії здобувачів-бакалаврів: «Серед проблем викладання зарубіжної літератури слід назвати ще недостатній рівень розвитку мовлення здобувачів освіти, про це свідчать усні й письмові відповіді студентів I–II курсів, які часто будують примітивні речення, мислять і говорять штампами, не дбаючи про багатство, правильність і красу своїх висловлень...»⁵

Отож сучасний літературний процес в інтегрованому курсі для одинадятикласників має на меті розширити читацькі компетенції, сформувати уявлення про тенденції та процеси в національних літературах засобами компаративного вивчення літературних явищ постмодерного періоду. Відтак в університетській методиці доречними будуть теми для лекцій, практичних занять та завдань для самостійної

² Криворучко С. К. Література країн західної Європи межі XX – XXI століття: підручник. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. С.31.

³ Державний стандарт базової середньої освіти. С.3.

⁴ Там же. С.5.

⁵ Зубенко С., Михайлова Т., Пряницька В. Актуальні проблеми викладання зарубіжної літератури у вищій школі. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 41. Том 1. С.274.

роботи стосовно сучасного літературного процесу, а не тільки з історії зарубіжної літератури. Так, при укладанні методичного посібника⁶ включено практичне заняття на тему «"Сучасний світовий літературний процес" у контексті формування фахових компетенцій студентами. Студент як читач».

Урахування читацького досвіду здобувачів при вивченні зарубіжної літератури», де здобувачам пропонується розглянути такі питання, як «поняття про літературний процес, сучасний світовий літературний процес», «особливості інтерпретації студентами творів сучасного літературного процесу і розуміння їхньої ролі у шкільній практиці: «масова і висока література», «література для дітей», «проблемна література для підлітків», простежити за видавничим ринком стосовно дитячої та підліткової літератури, жанровим розмаїттям сучасної літератури в юнацькому читанні в програмних рубриках із зарубіжної літератури для закладів середньої освіти, поміркувати над «проблемою читача у соціокультурному і філософському вимірі» чи «проблеми формування інтерпретаційної компетентності здобувачів у сучасній практиці викладання зарубіжної літератури»⁷.

Стосовно ж традиційних тем з вивчення життєпису письменника формуємо завдання з урахуванням реалій цифрової епохи: вивчення блогів сучасних письменників, їхнього публічного життя, інтерв'ю, ведення сайтів тощо.

Наприклад, включаємо теоретичне питання до плану практичного з вивчення біографії: «Використання власних сайтів письменників як джерело формування уявлень про світогляд та творчий метод сучасного зарубіжного письменника. Інтерв'ю письменника. Участь автора в суспільному житті»⁸. Завдання ж для самостійної роботи можуть стосуватися огляду сайтів сучасних письменників, аналізу їхніх публічних промов (наприклад, нобелівського лауреата Кадзуо Ішігуро), виявлення на їхній основі світоглядних та естетичних позицій авторів, наприклад, «здійснити огляд інтернет-магазинів у рубриках «Зарубіжна література», «Сучасна зарубіжна проза» тощо і охарактеризувати, як анотації і реклама впливають на вибір книги читачем (Книгарня «С», Yakaboo, Наш формат, Vivat та ін.)»⁹

⁶ Іванишин М. Методика викладання зарубіжної літератури в закладах фахової передвищої, вищої освіти: матеріали для самостійної роботи студентів : навчально-методичний посібник. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2024. 70 с.

⁷ Іванишин М. Методика викладання зарубіжної літератури в закладах фахової передвищої, вищої освіти: матеріали для самостійної роботи студентів : навчально-методичний посібник. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2024. С.21.

⁸ Там само. С.17.

⁹ Іванишин М. Методика викладання зарубіжної літератури в закладах фахової передвищої, вищої освіти: матеріали для самостійної роботи студентів : навчально-

Якщо учням-старшокласникам варто подати однозначне узагальнене визначення терміна «сучасний літературний процес», щоб занадто не теоретизувати читацьку діяльність, то у випадку із студентами варто підійти більш академічно. Робота зі студентами передбачає знайомство з різними підходами до визначення самого терміна, адже важко визначити хронологічні межі такої літератури, ще й з огляду на часто запізнілі переклади, дібрати принципи класифікації такої літератури, з огляду на поколіннєвий, стильовий, тематичний, жанровий тощо принципи.

Автори розвідки про вивчення сучасного літературного процесу на основі національної самобутності Кустовска І.М., Янковець О.В. пропонують для роботи викладача такі методичні рекомендації: «Під час вивчення сучасного світового літературного процесу в контексті національної самобутності для успішного засвоєння студентами матеріалу можна використовувати на занятті фрагменти проблемно-пошукового методу під час бесіди, елементи лекції з презентаціями викладача або ж студента, виконаної як індивідуальну роботу за запропонованою раніше тематикою...»¹⁰.

Сучасний літературний процес – явище, що вивчається в синхронії, усталеної академічної оцінки явищам літератури нема, вони формуються дискурсивно, тому в роботі зі студентами важливо застосовувати максимальну співпрацю в пошуковій діяльності бібліографічних джерел, дискутувати, здійснювати акцент на самостійній та семінарській роботі, проєктній діяльності, адже, як зазначає С. Криворучко в передмові до підручника «Література країн західної Європи межі XX – XXI століття»: «Сьогоденний рівень філологічної підготовки студентів, знання іноземних мов дозволяє їм отримати освіту в галузі новітніх наукових підходів до інтерпретації сучасних літературних текстів»¹¹. Таким чином, організація навчальної діяльності з вивчення цього періоду літератури потребує від викладача методичної мобілізованості та активності.

2. Роль і місце металітературних концептів у сучасному літературному процесі

*Актуальна література має цілий пласт текстів, які осмислюють не так реальне життя, не так відображають рефлексії над довкіллям, а зосереджуються на самій літературі, вона сама себе осмислює. У літературознавстві побутує термін **металітература**.*

методичний посібник. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2024. С.28.

¹⁰ Кустовска І.М., Янковець О.В. Вивчення сучасного світового літературного процесу в контексті національної самобутності. С. 158.

¹¹ Криворучко С. К. Література країн західної Європи межі XX – XXI століття: підручник. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. С.7.

Література і літературна критика в сучасному романному дискурсі є часто авторефлексивною, про що ґрунтовно у дисертаційному дослідженні говорить Савина А., зазначаючи в анотації: «Металітература розглядає власне процес творення художньої літератури та її подальшу рецепцію. Відтак художня творчість постає предметом авторського самопізнання і саморефлексії»¹².

Література постмодерного періоду та постмодерної естетики тяжіє до самоусвідомлення, самоаналізу, замкнутості на самій собі, на дзеркальності, інтертекстуальності, спостереженні за наративними та композиційними стратегіями, сторітелінгу, образі читача, за кореляцією фізичного та текстуального автора тощо. Загалом, підсумовуючи теоретичний розділ про витоки мета літератури, Савина А. зазначає: «Проблему кореляції між літературою та дійсністю акцентує явище металітератури. У широкому визначенні металітература охоплює звернення літератури до літературного досвіду, що виявляється через форми і прийоми авторефлексії»¹³.

Темами книжок стають сам процес виробництва літературного твору, його популяризація, зв'язки із читачем, розкручування твору в медіа як продукту, за законами ринку та маркетингу. Про це пише Ребекка Кван у романі «Жовтолика»: *«Письменники нашого віку – амбітні висхідні зірки до тридцяти – схильні гуртуватися. Ви можете легко пересвідчитися в цьому, зробивши декілька кліків у будь-який соціальній мережі: письменники не шикують слів, коментуючи уривки з неопублікованих рукописів одне одного ..., вони аж кричать від захвату після оприлюднення обкладинок... і постять selfi з письменницьких посиденьок по всьому світу»*¹⁴.

У цьому романі авторка зосереджується на таких поняттях, як успішність, відомість, дивіденди і роялті, літературні агенти, слава, Нерідко талановиті люди не можуть пробитися в житті, а комусь щастить, і це воля випадку, знайомства, корисні зв'язки. Комусь може пощастити, бо отримав престижну стипендію, його запросили на гостьову лекцію, що може справити враження, а відповідно у подальшому принести успіх. Так, для Атени, головної героїні азіяського походження, «кафедра англійської філології» створила посаду викладачки творчого письма спеціально для неї»¹⁵.

Обидві героїні роману – випускниці письменницьких курсів, однак одній пощастило розкрутитися, а інші – не зовсім, хоча обидві талановиті, швидко написали свої перші романи. Воля випадку подарувала одній успішне видавництво і літературного агента, а іншій

¹² Савина А. Металітература в контексті метакритики: персонаж, наратив, дискурс. Дис. на здобуття наук.ст.доктора філософії. 03 Гуманітарні науки. 035 Філологія. Житомир. 2024. С.2.

¹³ Там само. С. 90.

¹⁴ Кван Р. Жовтолика. Пер. з англ. Г. Литвиненко. Харків: Жорж. 2024. С.8.

¹⁵ Там само. С.8.

ні. Цікавим внутрішнім літературним аспектом є на шляху до успіху письменника відгуки старших авторитетних письменників. Дженіпер Гейворд не пощастило, «обіцяні відгуки відомих письменників не з'явилися»¹⁶.

У романі проговорюється також і затребуваність на ринку *масової літератури*. Опозицію масова-елітарна література вона називає як *умоглядна-комерційна*, це дуже точне спостереження за функціонуванням письменницького ремесла в сучасному літературному процесі. Важливим компонентом у письменницькому житті є ставлення до *слави*: («а слава — заповідь моя» – Тарас Шевченко). Джонні розмірковує над тим, «чому ж декому вдається прославитися вже з першої спроби?»¹⁷.

Загалом роман має *сатиричний* характер, осмислює комерційні тренди, запити суспільства на проговорювати ні проблеми, а відтак і успіх письменника. Для учителів-викладачів-здобувачів, котрі звикли до класичної літератури, цей роман буде корисним для розуміння функціонування сучасного літературного ринку.

Загравання з публікою, використовуючи кон'юнктурні теми, може теж принести славу і успіх. Атена успішна, бо має китайське походження, а Джонні звичайна американка, тому успіх до першої приходить через стилізацію її перших творів під китайський контекст. Загалом це виклик для гуманітарної сфери: література завжди ставила ціннісні питання, розмірковувала над людськими пристрастями, людською долею, проблемами суспільства, а сучасна література наче паразитує на темах, що можуть принести славу: «... і тут страшенно важлива воля випадку. Ну, хай не воля випадку, але сукупність чинників, не пов'язаних з письменницької майстерністю. Атена – красуня, навчалася в Єлі, ймовірно, квір-, та ще й на біла, тож саме її обрали сильні світу цього»¹⁸. Таке наче сатиричне висміювання мотивів розкручених бестселерів насправді підтекстом проговорює загрозливу для свободи митця тенденцію, акцентує на новійтній цензурованості в демократичному суспільстві.

Високі рейтинги від книгарень, номінації на літературні премії, численні переклади, і вершина успіху – контракт із Netflix породжують заздрість. В американській літературі уже є традиція такого так званого *виробничого роману* стосовно академічного життя, наприклад, «Переміна місць», у якому теж в іронічно-сатиричній манері описується кар'єрний ріст університетських викладачів-філологів. Загалом є цілий пласт літератури – «університетський роман». Роман Р. Кван алюзійно схожий на такі тексти. Одним із компонентів літературного життя є поняття *заздрості* – «це збите серцебиття, коли

¹⁶ Кван Р. Жовтолика. Пер. з англ. Г. Литвиненко. Харків: Жорж. 2024. С.9.

¹⁷ Там само. С.10.

¹⁸ Кван Р. Жовтолика. Пер. з англ. Г. Литвиненко. Харків: Жорж. 2024. С.11.

я бачу в Твітері новини про успіхи Атени: черговий книжковий контракт, номінація на нагороду, спеціальне видання, продаж прав за кордон. *Заздрість* – це постійно порівнювати себе з нею і програвати, це паніка, що я пишу недостатньо добре чи недостатньо швидко, що мене замало і це ніколи не зміниться»¹⁹.

Попри численні літературні тусовки, групи у соцмережах, замовлення великими видавництвами похвальних рецензії маститих письменників для дебютантів, творча діяльність письменника потребує усамітнення та самотності: *«письменство – надзвичайно самотня справа. Нема гарантії, що твій витвір матиме бодай якусь цінність, а найменша ознака того, що ти пасеш задніх у цих шурячих перегонах, кидає тебе нисхідною спіраллю в безодню відчаю»*²⁰.

Вершиною успіху для сучасного письменника є створення *бестселера*. Тут авторка роману вдається до іронії, спостерігає за тим, як література із серйозного ремесла перетворюється на написання текстів, які мають монетизуватися. *Металітературні* розмисли героїні над романом загиблої подруги «Останній фронт» сповнені елементів рефлексії над функціонуванням літератури, конструюванням текстів, міркуваннями над тим, що приносить успіх серед читацької аудиторії. Героїня читає неопублікований роман як конгеніальний *співавтор*, як однокурсниця з курсу письменницької майстерності, аналізуючи такі поняття, як «амбінний роман про війну», «художня правда», «еволюція майстерності», «нарративні стратегії», «кінематографічний ефект», «магія стилістики», «музика та ритм тексту», «текст, що співає», «багатоголосся», «відсутність одного протагоніста».

Письменниця розмірковує над письменницькою майстерністю подруги- колеги: *«Досі її романи мали лінійний наратив, оповідь була в минулому часі від третьої особи єдиного протагоніста.... Історія без конкретного протагоніста немає так захоплювати. Але речення Атени затягують, я гублюся в оповіді і читаю далі, замість того щоб передруківувати текст на ноутбучі»*²¹.

Ще однією проблемою є порушення авторських прав, межі етичності стосовно привласнення чужих думок, взаємини з редакторами та літературними агентами стосовно власного вкладу в дописаний текст тощо.

Актуальною темою для сьогоdnішнього видавничого процесу є питання *авторських прав*, академічної доброчесності, копірайту, моральних меж *відповідальності*, проблемне питання, що може вважатися крадіжкою, якщо не текст, то на рівні ідеї. Від первісної чернетки роману мало залишилося в остаточному варіанті: долучилися і переписувачка, і рецензент, і коректор, і видавництво. Також цікавим

¹⁹ Кван Р. Жовтолика. Пер. з англ. Г. Литвиненко. Харків: Жорж. 2024. С.14.

²⁰ Кван Р. Жовтолика. Пер. з англ. Г. Литвиненко. Харків: Жорж. 2024. С.14.

²¹ Там же С.29.

аспектом є політика сьогодення, що втручається у письменницький процес. Для того, щоб уникнути ризиків при маркетингу та піарі книжки, щоб різні вразливі і чутливі категорії громадян не були ображені, а відтак не впали продажі книжки, великі видавництва наймають так званих «чутливих рідерів», тобто читачів із народу, представників різних рас, різних переконань, для того щоб уникнути непорозумінь, адже і видавець, і письменник, і літературний агент чи редактор можуть не помітити якоїсь *образи* для вразливих категорій. Такий дещо гротескно сатиричний пасаж авторки окреслює болючу проблему *нової цензури*, що втручається в естетичний процес.

Процес підготовки фахівців в освітньо-професійних програмах для другого (магістерського) рівня варто будувати з урахуванням цих тенденцій у сучасному художньому дискурсі, котрий осмислює уже сам себе, має металітературний характер. Так, наприклад, у матеріали для самостійної роботи здобувача варто додавати завдання, пов'язані не тільки з традиційним академічним вивченням літературних курсів, а й з навколо видавничого процесу, металітературних концептів, читацької діяльності: наприклад, здійснити огляд інтернет-книгарень, вивчити простір сучасних бібліотек та книгарень, проаналізувати зміну функціоналу таких приміщень з маркетингу чи просвітництва до соціокультурного простору, наприклад, книгарні-кав'ярні, простежити за дизайном, стилістикою, змістом анотацій-реклам на звороті книжки (blurb), що часто містять відгуки знаменитих письменників чи редакцій відомих видань тощо.

Зарубіжна література в ЗВО має перспективи впровадження не тільки у фахові філологічні освітньо-професійні програми. Представлення текстів сучасної зарубіжної літератури в підготовці учителів різної спеціалізації сприятиме розширенню читацької компетенції здобувачів-педагогів у загальноуніверситетських дисциплінах. У вибіркового компоненті дисциплін у програмі «Сучасна європейська та українська жіноча проза: ментальні виклики» (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка). Її метою є сприяння формуванню культурологічної та компаративної компетентності студента шляхом засвоєння низки художніх літературних явищ жіночої прози та жіночого типу письма сучасного українського та світового процесу; умінню проєктувати основні тенденції в оцінці явищ дійсності посередництвом художнього слова на український контекст і навпаки; подати панорамний огляд тематики та проблематики сучасних творів авторок крізь призму жіночого типу прозописьма; формуванню світоглядних та ціннісних орієнтирів студентів у процесі їхнього становлення; спостереження за літературними явищами крізь призму національних особливостей та ментальності тієї чи іншої літератури; розгляду явище жіночої прози як соціокультурний та літературний феномен. Програма побудована на компаративній основі задля формування в студентів розуміння

функціонування сучасного літературного процесу на основі міжкультурної комунікації, залучаємо теж низку текстів металітературного спрямування. Наприклад, роман «Елегантна їжачиха» французької письменниці М. Барбері, основі якого серед інших є проблема читача (жінки-читачки), філософське осмислення читацької діяльності в житті жінки зрілого віку з «кар'єрою» консьєржки, її філологічні розмірковування над складними філософськими та художніми текстами.

ВИСНОВКИ

Отож, для успішної підготовки фахівця – учителя-словесника в сегменті літературної діяльності – важливо враховувати в освітньо-професійних програмах нормативні документи, на основі яких відбувається реформа мовно-літературної освітньої галузі для закладів загальної середньої освіти (концепція «Нової української школи», регіональні стратегії розвитку освіти, на основі яких можна створювати авторські програми, низку чинних модельних програм, створених на їхній основі підручників) та зміни в сучасному літературному процесі, жанрові трансформації, функціонування читацького та видавничого ринку.

Процес підготовки здобувачів філологів пов'язаний з низкою труднощів, основними з яких є реагування академічної університетської освіти на зміни у підходах до літературної освіти в школі. Особливо це стосується вивчення сучасної літератури, котра сама по собі є складною через низку причин. Основними труднощами є визначення самого сучасного літературного процесу як поняття, визначення методологій його вивчення, оскільки він функціонує на синхронному рівні, а літературознавчої оцінки, а тим паче підручників, дуже мало. Сучасний літературний процес функціонує в умовах зміни ціннісної парадигми, жанрових трансформацій, кон'юнктури видавничого ринку тощо. Отож викладач і вчитель має враховувати низку факторів у своїй роботі: самостійна активна діяльність у методичних розробках, орієнтація на компетентнісний підхід, на врахування і формування читацького досвіду учня і читача, водночас балансування з академічною літературознавчою компетентністю здобувачів закладів вищої освіти.

Тенденції сучасної шкільної літературної освіти тяжіють до інтеграції, до панорамного мислення, до уміння порівнювати різні естетичні явища, відтак викладання зарубіжної літератури потребує активної залученості усіх учасників освітнього процесу до такої діяльності.

Досліджено сучасний роман «Жовтолика» Р. Кван як приклад мета літератури, що репрезентує особливості функціонування сучасного літературного життя, котре варто враховувати в університетській та шкільній літературній освіті. Залучення текстів сучасної літератури є

також важливим і для вибіркових дисциплін при підготовці учителів інших спеціальностей, оскільки Державний стандарт визначає як ключове уміння працювати з різними текстами, володіти мовленнєвою діяльністю на різних рівнях.

АНОТАЦІЯ

У дослідженні зосереджено увагу на проблемах підготовки фахівця-словесника засобами змістових компонентів освітньо-професійних програм, що стосуються сучасного світового літературного процесу. Виявлено низку важливих аспектів у роботі викладача і вчителя зарубіжної літератури. Дослідницяка увага акцентується на змінах у шкільній літературній освіті, реформах у контексті переходу до «Нової української школи», зокрема у переході з предметів до галузей, у тому числі до мовно-літературної галузі. Вказано на проблеми кореляції змістових компонентів університетських програм і шкільної освіти. Наведено приклад укладання авторської програми з інтегрованого курсу української та зарубіжної літератури на регіональний конкурс, що має на меті мотивувати студентів до майбутньої професійної діяльності в умовах академічної свободи. Зосереджено увагу на проблемах сучасного світового літературного процесу, формах і методах його освоєння. Виявлено тенденції до самоосмислення в сучасній літературі, металітературі та мета критиці, а також на проблемах академічного вивчення таких явищ здобувачами та потребою в оновленні методів організації освоєння таких текстів.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти. <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti>
2. Зубенко С., Михайлова Т., Пряницька В. Актуальні проблеми викладання зарубіжної літератури у вищій школі. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 41. Том 1. С. 268 – 277. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-1-41>
3. Іванишин М. Методика викладання зарубіжної літератури в закладах фахової передвищої, вищої освіти: матеріали для самостійної роботи студентів»: навчально-методичний посібник. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2024. 70 с.
4. Кван Р. Жовтолика. Пер. з англ. Г. Литвиненко. Харків: Жорж. 2024. 272 с.

5. Криворучко С. К. Література країн західної Європи межі XX – XXI століття: підручник. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 248 с.
6. Кустовска І.М, Янковець О.В. С. Вивчення сучасного світового літературного процесу в контексті національної самобутності. *Наука і техніка сьогодні*. №11. 2022. С.150 – 159. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-11\(11\)-150-159](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-11(11)-150-159)
7. Савина А. Металітература в контексті метакритики: персонаж, наратив, дискурс. Дис. на здобуття наук. ст. доктора філософії. 03 Гуманітарні науки. 035 Філологія. Житомир. 2024. 231 с.
8. Яценко Т.О. Інтеграція в сучасній шкільній літературній освіті: програмове, навчально-методичне забезпечення, компетентнісний потенціал. *Джерело педагогічних інновацій*. Харків. №4. 2023. С. 26 – 34.

Information about the author:

Ivanyshyn Myroslava Volodymyrivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department

of Foreign Literature and Polonistics

Drohobych Ivan Franco State Pedagogical University

24 ,Tarasa Shevchenko str., Drohobych, Lviv region, 82100, Ukraine